

EESTI ADVOKATUUR

ESTONIAN BAR ASSOCIATION

Andreas Kangur

Karistusõiguse ja menetluse talituse juhataja
Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee
andreas.kangur@justdigi.ee

Teie 31.08.2026

Meie 18.09.2026 nr 1-8/26/2-3

Kriminaalmenetluse seadustiku jt seaduste muutmise seaduse eelnõu (ametiprivileegid)

Lugupeetud Andreas Kangur

Eesti Advokatuur esitab arvamuse kriminaalmenetluse seadustiku jt seaduste muutmise seaduse eelnõu (ametiprivileegid) kohta, lähtudes Justiits- ja Digiministeeriumi 31.08.2026 edastatud eelnõu versioonist. Advokatuuri varasemate seisukohtadega ei ole eelnõus olulises osas arvestatud ning peame neid seisukohti endiselt väga oluliseks. Advokatuuri hinnangul ei leidnud eelnõus täielikku arvestamist ligi 80% esitatud ettepanekutest, kuna neid kas ei arvestatud või arvestati üksnes osaliselt. Kooskõlastustabelist võib jääda mulje, et advokatuuri ettepanekutega on arvestatud suuremas ulatuses, kui see tegelikult on. Käesolevas seisukohas osundame üksnes antud hetkel kõige probleemsematele regulatsioonidele, mida tuleb eelnõus meie hinnangul muuta:

1. Kavandatav AdvS § 57¹ lg 3 ning sellega seonduvad KrMS § 41 lg 8, KrMS § 42 lg 5 ja VTMS § 20 lg 2¹ muudatused

Advokatuur ei nõustu kavandatava AdvS § 57¹ lg 3 ning KrMS § 41 lg 8, KrMS § 42 lg 5 ja VTMS § 20 lg 2¹ pakutud sõnastustega osas, milles need võimaldavad menetlejal kahtluse korral nõuda advokaadi kliendilt volikirja või muus vormis kinnitust advokaadi volituste kohta, ilma et kahtlus oleks põhjendatud ning et seadus tagaks samal ajal selgelt ja ühemõtteliselt kliendi viivitamatu ning takistusteta võimaluse advokaadiga kohtuda.

Advokatuuri eesmärk ei ole absoluutne volituse eeldus, vaid kaitseõiguse tegelik tagamine olukorras, kus klient on ühiskonnast isoleeritud. Menetleja kahtlus advokaadi volituses peab olema põhjendatud ja kontrollitav ning regulatsioon peab sisaldama vähemalt kohustust kahtluse alused hiljem põhistada. Lisaks peab seadus sõnaselgelt tagama, et kliendil oleks ka põhjendatud kahtluse korral viivitamatu ja takistusteta võimalus advokaadiga konfidentsiaalselt kohtuda, sealhulgas juhul, kui klient ei oska, ei saa või ei ole võimeline kirjalikku volikirja koostama. Sellest lähtudes teeb advokatuur järgmise sõnastusettepaneku: „Kui advokaat ei tegutse vahetult kliendi juuresolekul, võib menetleja põhjendatud kahtluse korral nõuda volikirja või muus vormis kinnitust advokaadi volituste kohta. Kliendi tahte väljaselgitamiseks peab menetleja tagama viivitamatu ja takistusteta võimaluse advokaadi ja kliendi kohtumiseks.“

2. Kavandatav KrMS § 64² lg 3 muudatus

Eelnõu KrMS § 64² lg 3 sõnastuses tuleb sõna „õigus“ asendada sõnaga „kohustus“. Ametiprivileeg, mis tegelikult ei ole mitte kellegi eriõigus, vaid kliendisaladuse kaitse meede, ei ole teabevaldaja valikuline õigus, vaid kohustus. Nii nagu advokaadil, arstil jne lasub saladuse hoidmise kohustus, peab

sama kohustus laienema isikule, kes valdab kaitstud teavet seaduse või ametiprivileegiga isikuga sõlmitud kokkuleppe alusel. Teabe kaitse tase ei tohi sõltuda sellest, kelle tehnilises või faktilises valduses teave parajasti asub.

Mõiste „õigus keelduda“ loob eksliku mulje, et teabevaldajal on kaalutlusruum ning ta võib soovi korral menetleja nõudmisel teavet avaldada. See soodustab teabevaldaja survestatmist ja muudab kliendisaladuse kaitse sõltuvaks tema teadmistest, valmisolekust ning suutlikkusest menetlejale vastu seista. Praeguse sõnastuse järgi jääb teabevaldajale sisuliselt võimalus otsustada, kas ta avaldab ametiprivileegiga hõlmatud teabe menetlejale või mitte. See ei ole kooskõlas KrMS muudatuse eesmärgiga, mille kohaselt peab kaitstud teabe avaldamine olema välistatud, kui selleks puudub seaduses sätestatud alus.

Teabevaldaja ei peaks saama sellist teavet edastada omal äranägemisel, vaid üksnes juhul, kui selleks on nõuetekohane kohtumäärus või kui talle on edastatud selge kinnitus, et privileegi hoidja on teabe avaldamisega nõus. Kui ametiprivileegiga hõlmatud tõendi kogumine ei ole seaduse järgi lubatud, ei tohi menetleja sellise teabe avaldamist nõuda ega teabevaldaja seda avaldada. Säte peab seetõttu väljendama üheselt nii menetleja piirangut kui ka teabevaldaja kohustust kaitstud teavet mitte avaldada.

3. Kavandata VTMS § 32¹ muudatus

Kavandatava VTMS §-ga 32¹ nähakse ette, et advokaadi või kaitsja ametiprivileegiga hõlmatud teavet sisaldava tõendi kogumise eesmärgil on lubatud menetlustoiminguid teha neis väärtetoasjades, mille esemeks on korruptsiooni- või riigisaladuse kaitse alane väärtegu või mille kohtuväliseks menetlejaks on Rahapesu Andmehüüroo, Andmekaitseinspeksioon, Maksu- ja Tolliamet, Konkurentsiamet, Finantsinspeksioon või Keskkonnaamet.

Eesti Advokatuur on nii 15.11.2021 ministeeriumile edastatud eelnõus kui ka 30.01.2026 esitatud arvamuses korduvalt rõhutanud, et VTMS § 32¹ on eelnõu üks problemaatilisemaid sätteid, kuna advokaadi ametiprivileegi riivavate menetlustoimingute lubamine väärtetoimenetluses ei ole põhjendatud. Advokatuur on seisukohal, et VTMS § 32¹ tuleb eelnõust välja jätta, et tagada kliendisaladuse ning isikute põhiõiguste, sealhulgas eraelu puutumatuse ja õiglase menetluse kaitse.

Advokaadi kutsetegevusega seotud ruumide ja valduse – sealhulgas advokaadibüroo, eluruumi ja sõiduki – läbiotsimine ning teabekandjate äravõtmine kujutavad endast intensiivset põhiõiguste riivet, mis ohustab nii advokaadi (sh menetlusega mitteseotud) klientide õigusi kui ka konfidentsiaalse teabe kaitset. Advokaadilt teabekandjate äravõtmise näol on samuti tegemist väga olulise põhiõiguse riivega. Selliste toimingute käigus tekib vältimatu oht tutvuda asjassepuutumatute teabega ning kahjustada kolmandate isikute õigusi. Nende toimingutega kaasnev põhiõiguste riive ei ole sugugi mitte väiksem kui on jälitustoimingutega kaasnev riive. Jälitustoimingud on aga väärtetoimenetluses keelatud – VTMS § 32.

VTMS-is tõendite kogumisele kehtestatud erisused lähtuvad asjaolust, et erinevalt kriminaalmenetlusest ei ole väärtetoimenetluses põhjendatud isiku põhiõigusi intensiivselt riivavate meetmete, näiteks jälitustoimingute või vara arestimise, kasutamine. Kuritegudega kahjustatakse märksa olulisemaid õigushüvesid ning nende menetlemine on reeglina detailsemalt reguleeritud. Seetõttu ei ole väärtetoimenetluses menetlejatele selliste õiguste andmine proportsionaalne menetletavate tegude raskuse ja iseloomuga. Riik on jaganud süüteo kuritegudeks ja väärtetegudeks just seetõttu, et väärtetegude ebaõigus on üldjuhul väiksem ning nende menetlemiseks ei peaks seadma ohtu isikute põhiõigusi samas ulatuses nagu kuritegude puhul. Kui mõni väärtegu on sedavõrd ohtlik, et selle menetlemiseks peetakse

vältimatuks advokaadi ametiprivileegi riivavaid läbiotsimisi ja teabekandjate äravõtmist, tuleb kaaluda teo liigitamist kuriteoks, mitte laiendada väärteomenetluse sunnivahendeid.

Seda seisukohta toetab ka asjaolu, et seadusandja on määratlenud väärteod madalama raskusastmega rikkumistena, kehtestanud nende menetlemisele leebemad nõuded ning välistanud reeglina väärteomenetluses jälitustoimingute kasutamise tõendite kogumiseks. Seetõttu ei ole põhjendatud lubada selles menetluses muid meetmeid, mis riivavad põhiõigusi sedavõrd ulatuslikult. Mida väiksema raskusega on menetletav tegu, seda vähem saab olla õigustatud menetlustoiming, mis loob võimaluse ulatuslikuks kliendisaladuse rikkumiseks. Selline riive võib olla lubatav üksnes äärmiselt erandlikel juhtudel, selgelt seaduses sätestatud alusel ning tingimusel, et selle vältimatu vajadus on konkreetselt ja kaalukalt põhjendatud.

Seejuures ei piirdu kavandata VTMS § 32¹ muudatus konkreetselt määratletud väärteokoosseisudega, vaid seob ametiprivileegi riivamise võimaluse ka kohtuvälise menetleja isikuga. Osaliselt sõltub seega ametiprivileegi riivamise võimalus kõnesoleva sätte puhul sellest, milline asutus on kohtuväline menetleja. Loetletud asutuste (Rahapesu Andmebüroo, Andmekaitseinspeksioon, Maksu- ja Tolliamet, Konkurentsiamet, Finantsinspeksioon või Keskkonnaamet) pädevusse võivad kuuluda väga erineva raskuse ja tagajärgedega väärteod, mistõttu kujuneb sätte kohaldamisala põhjendamatult laiaks. Sätte ülesehitus on ebaõnnestunud, sest intensiivse põhiõiguste riive lubatavus seotakse üksnes menetlusasutuse nime, mitte nt konkreetse väärteo raskusega. Näiteks Keskkonnaametil on võimalus selliseid toiminguid teha kogu oma väärteopädevuse ulatuses, samal ajal kui PPA puhul oleks võimalus seotud üksnes korruptsiooni- või riigisaladuse kaitse alaste väärtegudega.

Advokatuuri hinnangul on problemaatiline läbiotsimise lubamine väärteomenetluses ka seetõttu, et kohtuväline menetleja tegutseb läbi konkreetse ametniku, kellel on suur iseseisvus menetlustoimingute läbiviimisel, kuid puudub kriminaalmenetlusele sarnane järelevalve, mistõttu on menetluspraktika ebaühtlasem. Seetõttu on suurem oht, et kaitstud teabega tutvutakse enne selle lubatavuse üle otsustamist ning rikkumist ei ole võimalik hiljem heastada.

Ministeeriumi poolt (31.08.2026) kooskõlastustabelis (p 25) toodud vastus VTMS § 32¹ kohta lähtub ekslikust eeldusest, nagu taotleks advokatuur advokaadibüroole absoluutset puutumatus. Advokatuur ei nõua tõendite kogumise täielikku välistamist, vaid seda, et juurdepääs ametiprivileegiga kaitstud teabele oleks lubatud üksnes selgelt piiritletud erandjuhtudel (kuritegu) ning sõltumatu eelkontrolli ja tõhusate menetluslike tagatiste olemasolul. Kehtiva VTMS §-st 35 ei saa vaikumisi järeldada, et advokaadibüroo läbiotsimine on ilma selliste tagatisteta põhjendatud või põhiseaduspärane. Advokaadibüroo läbiotsimise välistus on läbi väärteomenetluse seadustiku kehtimise ajaloo (alates 01.09.2001) toiminud läbi praktika. Kavandatava muudatusega luuakse uus norm, mis loob otsese ning varasemast palju avarama võimaluse advokaadibüroo läbiotsimiseks ning kliendisaladuse riiveks.

Advokaadi ja kaitsja ametiprivileeg on sedavõrd oluline õiglase menetluse garantii, et selle riivamine ei ole väärteoasjades õigustatud.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Imbi Jürgen
Esimees

Gerli Võimre 697 9253
gerli.vويمre@advokatuur.ee

